Ko ievērot, pirms sniegt galvojumu

Pastāv dažādi iemesli, kāpēc gan fiziskajām, gan juridiskajām personām var nākties galvot par kādu darījumu. Kam šādā situācijā jāpievērš īpaša uzmanība, skaidro Rūdolfs Eņģelis, zvērināts advokāts, zvērinātu advokātu biroja *Sorainen* partneris.

Civillikums paredz, ka galvojumam vienmēr jābūt noformētam rakstveidā, norāda jurists. Tas darāms arī tādēļ, lai galvojuma sniedzējs jeb galvinieks labāk apzinātos, ka uzņemas šādas nopietnas saistības. Galvojums ir ar līgumu uzņemtas saistības, un pēc būtības tas ir līgums starp divām personām. Taču galvojuma dokumentam nav obligāti jābūt noformētam divpusēja līguma formā, kuru paraksta kā galvojuma sniedzējs, tā kreditors.

Tomēr galvojums divpusēja līguma formā ļauj pusēm detalizētāk vienoties, kā galvojums darbosies, kā kreditors varēs vērsties pret galvinieku, cik ātrā laikā galviniekam ir parāds jāatmaksā, kāda ir, piemēram, saistību izpildes secība, u.c.

Kā jebkurā darījumā, arī galvojuma gadījumā svarīgi, lai galvojumu būtu parakstījusi rīcībspējīga persona. Ja, piemēram, persona, kurai nepiemīt rīcībspēja, būs parakstījusi galvojumu juridiskās personas vārdā, galvojums nebūs spēkā.

Jāatceras, ka galvojums nav pamatsaistība, bet gan pakārtota jeb akcesora saistība, kas nozīmē, ka galvojuma spēkā esamība ir atkarīga no tā, vai ir spēkā galvenais parāds, kas ar galvojumu tiek nodrošināts. Ja galvenais parāds zaudē savu spēku, tad arī galvojums vairs nav spēkā.

Galvojumu var sniegt arī par plašām un vispārīgi definētām saistībām, taču jāņem vērā, ka jebkuras šaubas, kas varētu rasties par galvojumu, vienmēr tiks tulkotas par labu galviniekam, nevis kreditoram. Tāpēc galvojuma līgumā galvenais parāds būtu jādefinē detalizēti.

Galvojumu var sniegt gan par parādu, kura atmaksa jau ir iestājusies, gan arī par nākotnes parādu. Galvojumi par esošu parādu parasti nav populāri, taču nereti šādus galvojumus izsniedza ekonomiskās krīzes laikos, kad aizņēmējs-juridiskā persona nespēja turpināt segt parādsaistības pēc līgumā paredzētā grafika. Banka bija gatava veikt parāda restrukturizāciju, pagarinot parāda atmaksas grafiku, taču vienlaikus no uzņēmuma akcionāriem-fiziskajām personām pieprasīja galvojumu. Ne viens vien uzņēmējs vēlāk šāda galvojuma dēļ kļuva maksātnespējīgs.

Juridiskās personas galvojums, ko uzņēmuma vārdā noslēdz tā valde, ir pakļauts vispārējam valdes atbildības principam. Uzņēmuma valdei ir jārīkojas kā krietnam un rūpīgam saimniekam. Pakļaujot sabiedrību finanšu riskam, galvojuma došana ir jāizvērtē ļoti izsvērti.

Jurista padoms

Jāatceras, ka galvojums nav pamatsaistība, bet gan pakārtota jeb akcesora saistība, kas nozīmē, ka galvojuma spēkā esamība ir atkarīga no tā, vai ir spēkā galvenais parāds.

Kad galvinieks nevar celt iebildes

Galvinieks var galvot arī kā pats parādnieks, kas, jurista valodā runājot, tiek dēvēts par ekspromisorisko galvojumu. Ja tiek sniegts šāda veida galvojums, tad galviniekam nav tiesību celt iebildes pret kreditoru, ka viņš vispirms nepiedzen parādu no galvenā parādnieka.

Likums paredz vēl divas iespējas, kad galviniekam liegts celt iebildes. Pirmā – ja galvenais parādnieks ir maksātnespējīgs. Taču var rasties jautājums, kā ir tad, ja galvenais parādnieks sācis ārpustiesas tiesiskās aizsardzības procesu (ĀTAP)? Vai galvinieks arī šādā gadījumā nedrīkst celt iebildes? Jurists paskaidro, ka pagaidām nav bijis tādas tiesu prakses, kas sniegtu skaidru atbildi uz šo jautājumu. Arī ĀTAP nozīmē, ka galvenajam parādniekam ir ierobežota maksātspēja un viņš savas saistības pilnībā pildīt nespēj. Tomēr maksātnespēja un ĀTAP tiek regulēti kā divi atšķirīgi procesi, kuriem ir atšķirīgas sekas. Tas, kā likums paredz kreditoru aizsardzību maksātnespējas gadījumā, nedarbojas vienlaikus arī ĀTAP. Tādēļ tiek piedāvāts risinājums, ka šīs attiecības noregulē jau galvojuma līgumā – var vai nevar kreditors vērsties pie galvinieka, ja galvenajam parādniekam ir pasludināts ĀTAP.

Otra situācija ir saistīta ar galvenā parādnieka prombūtni. Prombūtnes faktu būtu vēlams pierādīt, piemēram, ar notariālu aktu, ka notārs ieradies personas dzīvesvietā vai deklarētajā adresē vairakkārt, bet personu nav sastapis; ir nosūtītas ierakstītas vēstules, kuras nav izņemtas, u.tml. Tad kreditors var vērsties ar prasību atmaksāt parādu pie galvinieka.

Pret ko galvinieks var iebilst

Galvinieks pēc būtības var celt pret kreditoru visus iebildumus, kādi var rasties galvenajam parādniekam. Izņēmums ir tikai tie iebildumi, pret kuriem kreditors ir nodrošinājies ar atrunu galvojuma līgumā.

Galvinieks, piemēram, var iebilst pret parāda pirmstermiņa atmaksu. Tāpat var iebilst pret kreditora zaudējumu kompensēšanu, ja galvojumā līgumā šādu zaudējumu segšana nav paredzēta.

Galvinieks pret kreditoru var vērst arī ieskaitu. Tas pirmām kārtām var būt prasījums, kas pašam galviniekam ir pret kreditoru. Taču galvinieks pret kreditoru var vērst arī tos prasījumus, kas pret kreditoru ir galvenajam parādniekam. Iebilde var būt pret to, ja kreditors vispirms nav vērsies ar savu prasījumu pie galvenā parādnieka, bet vērsies pie galvinieka. Vienpusējo ieskaitu gan var līgumiski ierobežot – galvojuma dokumentā ierakstīt, ka galvinieks apņemas izpildīt galvenā parādnieka saistības bez ieskaita, neceļot nekādus pretprasījumus. Jurists norāda, ka Latvijā ieskaita liegums dažādos līgumos parādās arvien biežāk.

Arī tad, ja kreditoram ir kādi īpaši faktori darījumā vai īpaši riski, no kura viņš grib pasargāties, likums ļauj šādus nosacījumus iekļaut galvojuma līgumā. Tāpēc, pirms parakstīt galvojumu, rūpīgi jāiepazīstas ar tā tekstu.

Parāda atsaukšana, izlīgums, pārjaunojums

Ja kreditors un galvenais parādnieks grib vienoties, ka kreditors savu prasījumu atsauc, tad svarīgi gan no galvenā parādnieka, gan galvinieka viedokļa to fiksēt dokumentāli, turklāt dokumentam jābūt parakstītam divpusēji. Likums paredz tādu līguma veidu kā atcēlējlīgums, kurā abas puses vienojas par konkrētu saistību atcelšanu. Ja atteikšanās no prasījuma tiesībām būs notikusi vienpusēji, vēlāk var būt grūti pierādīt, ka spēkā ir atcēlējlīgums, īpaši ja kreditors pārdomā un savu vienpusējo atteikšanos atsauc.

Ja starp kreditoru un galveno parādnieku ir noslēgts izlīgums, tad attiecībā uz galvinieku var vērtēt, vai šāds izlīgums ir galviniekam labvēlīgs vai nelabvēlīgs. Galvinieks var iebilst, ja bez viņa piekrišanas ir noslēgts izlīgums, kas pasliktina viņa situāciju. Ja izlīguma rezultātā galvenā prasījuma apmērs palielinās, tad šādas negatīvas sekas attiecībā uz galvinieku nav saistošas, ja vien viņš šādam izlīgumam nav piekritis.

Ja izlīgums attiecībā uz konkrēto saistību rada galviniekam pozitīvas sekas, proti, saistība samazinās, tad labumu gūst arī galvinieks – viņa atbildība no izlīguma samazinās.

Pārjaunojuma līgums parasti tiek slēgts, ja vienas puses vietā, piemēram, iestājas cita. Būtiski atcerēties, ka šādā gadījumā iepriekšējā saistība izbeidzas ar visām blakus prasībām un rodas jauna. Ja par galveno parādu būs noslēgts pārjaunojums un galvinieks nebūs rakstveidā tam piekritis, tad galvojums vairs nebūs spēkā.

Arī tad, ja parāda līgums tiek atzīts par spēkā neesošu, galvojums izbeidzas. Taču, ja galvojuma līgumā būs ierakstīts, ka galvinieks apņemas galvot par tiem kreditora prasījumiem, kas kreditoram ir pret galveno parādnieku, tad, iespējams, kreditors var vērsties pret galvinieku ar zaudējumu atlīdzības prasījumu, restitūcijas prasījumu, jo līguma spēkā neesamības gadījumā kreditoram var būt radušies dažādi zaudējumi, kurus likums ļauj piedzīt. Tāpēc noteikumi, kas attiecas uz zaudējumu atlīdzināšanu vai neatlīdzināšanu, arī būtu iekļaujami galvojuma dokumentā.

Ja parādnieks kļūst maksātnespējīgs

Ja galvenais parādnieks tiek likvidēts, jo kļuvis maksātnespējīgs, kreditors var vērsties pret galvinieku. Galvinieks šādā situācijā nevar iebilst, ka galvenā parādnieka vairs nav un tātad nav vairs arī saistību un galvinieka atbildība izbeigusies. Izskatot šādu gadījumu tiesā, tiesas atbilde bija, ka maksātnespējas situācija, kuras rezultātā galvenais parāds izbeidzas, ir izņēmums no vispārīgā principa, ka galvojums ir akcesora saistība. Tātad maksātnespējas gadījumā galvojums kļūst par pamatsaistību.

Vai šis pats princips būtu piemērojams ĀTAP? Jo arī šādā situācijā galvenais parādnieks nevar maksāt kreditoram, kā to apņēmies. Jurists uzskata, ka radoši advokāti var atrast dažādus argumentus, kāpēc tiesiskās aizsardzības procesu nevar attiecināt uz šo gadījumu.

Vai arī fiziskās personas maksātnespējas gadījumā galvojums varētu kļūt par pamatsaistību? Juristi par to ir diskutējuši un nav atraduši iemeslu, kāpēc fiziskās personas maksātnespēja būtu jātraktē atšķirīgi nekā juridiskās personas maksātnespēja. Bet pastāv arī tiesību lietpratēju viedoklis, ka šis princips būtu piemērojams vienīgi attiecībā uz juridisko personu maksātnespēju.

Galvinieka atbildības ierobežošana

Noslēdzot, piemēram, ķīlas līgumu, tiek ierakstīta maksimālā summa, par kādu ķīla ir dota. Galvojuma līgumā šādas prasības bieži nav. Tāpēc galviniekam jāņem vērā, ka viņš var būt atbildīgs ne tikai par pamatprasību, bet arī par blakus prasījumiem, zaudējumiem un cita veida izdevumiem, kas pamatparādam var pieaudzēt klāt vēl būtisku summu. Sniedzot galvojumu, vienmēr ir jāapsver galvojumu summas ierobežojums vai nu pēc maksājumu kategorijām, vai arī pēc kādas konkrētas maksimālās summas, par ko galvinieks atbild.

Kā norāda jurists, ja sabiedrība, kurai jāsniedz galvojums, piemēram, ir noslēgusi kredītlīgumu ar banku, tad kredītlīgumā var būt paredzēts, ka sabiedrība bez bankas piekrišanas nedrīkst uzņemties papildsaistības. Galvojumu varētu kvalificēt kā šādas papildu saistības. Ja tiek izsniegts galvojums neierobežotā apmērā, tad sabiedrība pārkāpj saistības, ko tā kredītlīgumā apņēmusies pret banku. Tāpēc juridisku apsvērumu dēļ galvojumā summa būtu jāierobežo.

Ja galvojuma līgums paredz, ka galvinieks uzņemas atbildību par visām nākotnes saistībām, arī tad kreditoram vēlams vienoties ar galvinieku par visiem parāda līguma grozījumiem.

Parāda līguma izmaiņas

Vai izmaiņas parāda līgumā saista arī galvinieku? Ja, piemēram, būs darījums ar banku, tad, grozot līgumu, banka noteikti vēlēsies, lai arī galvojuma līgumā šie grozījumi tiktu atspoguļoti. Bankas izvēlas būt piesardzīgas, jo, ja tiek grozīts galvenais līgums un galvojuma līgumā tas netiek atspoguļots, galvinieks vienmēr var izvirzīt argumentu, ka par grozījumiem, kas palielina galvinieka atbildību, viņš neatbild.

Ja galvojuma līgums paredz, ka galvinieks uzņemas atbildību par visām nākotnes saistībām, arī tad kreditoram vēlams vienoties ar galvinieku par visiem parāda līguma grozījumiem. Tomēr jāņem vērā, ka ne jebkuri grozījumi galvenajā saistībā norāda uz to, ka galvinieka atbildība izbeidzas. Tas attiecas uz tām līguma izmaiņām, kas pasliktina galvinieka stāvokli.

Savukārt cesijas gadījumā cesionārs iegūst no galvenā parādnieka tiesības prasīt atbildību arī no galvinieka. Galvinieka interesēs būtu galvojuma dokumentā aizliegt vai ierobežot cesiju, tāpat kā ieskaitu.

Piedziņas vēršana

Ja gan parādnieks, gan galvinieks ir maksātspējīgi, bet parādnieks saistības nepilda, kreditors var vērst piedziņu pret abiem, ja galvinieks apņēmies galvot kā pats parādnieks.

Ja maksātnespējīgs ir galvenais parādnieks, tad kreditors var celt prasību pret galvinieku, pieaicinot parādnieku kā trešo personu procesā.

Ja maksātnespējīgs kļuvis galvinieks, bet galvenais parādnieks ir maksātspējīgs, tad kreditoram būs vēlme galvojuma vietā saņemt citu nodrošinājumu. Ja parāda atmaksas termiņš nav iestājies un galvenais parādnieks savas saistības pilda, kreditoram būs problemātiski vērsties ar kreditora prasījumu pret maksātnespējīgo galvinieku.

Savukārt, ja galvojums noslēgts notariālā akta formā, tas kreditoram dod iespēju vērsties pie galvinieku bezstrīda piedziņas kārtībā vai saistību bezstrīda piespiedu izpildes kārtībā.

Kreditors arī nedrīkst vilcināties, piedzenot parādu no galvenā parādnieka, jo tādējādi viņš pasliktina galvinieka tiesības vērsties ar regresa prasību pie galvenā parādnieka.

Jurists uzskata, ka ikvienā situācijā būtu jāizvērtē, kura tiesība no likuma viedokļa pelna lielāku aizsardzību – kreditora vai galvinieka.

Jurista padoms